

Martín i Soler: el músic que va eclipsar Mozart

L'existència del compositor valencià Vicent Martín i Soler (València 1754-Sant Petersburg 1806) és un absolut misteri fora dels cercles artístics. Tot i això, Martín i Soler va ser el músic valencià més important del barroc i fins i tot les seues obres van eclipsar les estrenes d'òpera del mateix Wolfgang Amadeus Mozart a la Viena de finals del segle XVIII.

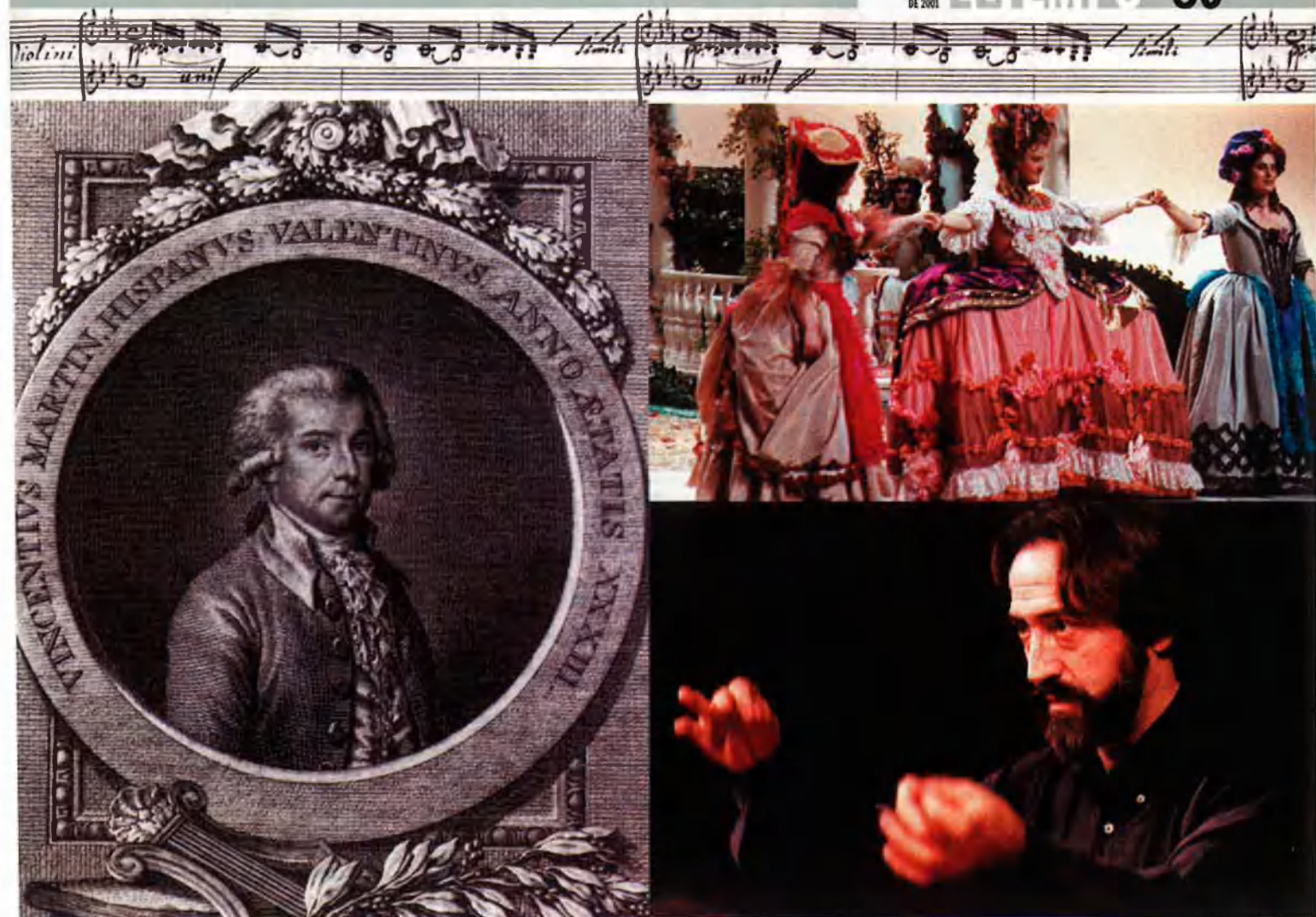
Tot i que sembla mentida, quan escoltem l'òpera de Mozart *Don Giovanni* estem també sentint una melodia composta per un valencià, perquè part de la música que Wolfgang Amadeus Mozart va incloure en aquesta obra està feta per un músic anomenat Vicent Martín i Soler que era tan conegut en la Viena del segle XVIII com Mozart o el mateix emperador austríac. El motiu d'aquesta popularitat es troba en les seues òperes, com ara *Una cosa rara*, que va ser un gran èxit el 1786 i que eclipsà l'estrena de *Les Noces de Figaro* de Mozart. L'obra del valencià es va fer tan famosa que el compositor austríac decidí incloure'n una melodia en el seu drama musical *Don Giovanni*. Va ser una mena d'homenatge a un dels primers músics valencians que van abandonar la seua terra per guanyar-se la vida, primer a Madrid, i després a Itàlia, Viena, Sant Petersburg i Londres.

Una vida de pel·lícula. És complicat seguir el rastre d'un músic professional al segle XVIII, però en aquest cas Vicent Martín i Soler va deixar una empremta que encara es manté ben visible en llocs tan dispars com Viena o Sant Petersburg. A més, gràcies a les investigacions de musicòlegs i directors d'escena com Juan Bautista Otero, que han rastrejat la vida de Martín i Soler durant anys per tot Europa, avui sabem una mica més d'un dels compositors valencians més importants de tots els temps. Però l'obra del valencià encara es re-

corda al segle XXI. L'agència de viatges de Sant Petersburg Argot, quan fa publicitat en Internet, en els viatges que ofereix a aquesta ciutat diu: "No oblidem el gran paper que protagonitzà en la vida cultural de la nostra ciutat [...] el músic valencià Vicent Martín i Soler." Però, qui era aquest músic que va treballar per tot Europa i que ara és un il·lustre desconegut per al gran públic?

De València a Itàlia. Vicent Martín i Soler va nàixer al carrer Abadia de Sant Martí, un carrer molt transitat del barri antic de la ciutat de València, el 2 de maig del 1754. El seu pare, Francesc Xavier Martín era cantant tenor a la catedral de València i va introduir el jove Vicent al cor d'aquest centre religiós quan tenia sis anys mentre a casa l'ensenyava a tocar el clavecí. Martín i Soler va créixer al si d'una família dedicada possiblement a la música atesa la vinculació del pare amb la catedral. La mare, Magdalena Soler, nascuda a Barcelona, no tenia cap relació amb el món musical i bona part de la seua família eren mestres artesans que treballaven l'argent a la capital catalana.

Martín i Soler volia dedicar-se professionalment a la música i per fer això només hi havia un camí en l'època: havia d'anar-se'n de la seua ciutat per treballar als centres culturals més importants del moment, com ara Itàlia, l'imperi austríac o la cort reial espanyola. Pensat i fet, Martín i Soler agafà les maletes i es traslladà a Madrid per treballar en allò que més li agradava: com-

Dalt, a l'esquerra, una de les poques imatges que existeixen de Martín i Soler. A la dreta, imatge del muntatge de l'òpera *Una cosa rara* fet el 1991 al Teatre del Liceu amb la cantant Maria Àngels Peters. A sota, Jordi Savall, director de l'òpera de Martín i Soler representada a Barcelona.

pondre música per a ballets i òperes. Va arribar a la cort espanyola cap al 1770 i la primera feina va ser la d'adaptar la lletra i la música de les partitures d'òperes italianes que havien triomfat als diferents teatres europeus i que es volien representar als madrilenys. Açò va donar al jove valencià un bagatge musical determinant per a la seua carrera posterior. A vegades, les partitures estaven incompletes i Martín i Soler, a més, havia de compondre la part de música que s'havia perdut. El príncep d'Astúries, el futur Carles IV, després de sentir diverses composicions del valencià, el va nomenar compositor oficial de la cort.

Això suposava uns ingressos fixos i uns deures musicals que acabarien demostrant que Martín i Soler havia nascut per a ser músic. El 1776, quan només tenia vint-i-dos anys, va estrenar l'òpera *I due avari*. El compositor valencià escrivia música teatral a la moda d'aquelles dies, com també va fer Mozart, és a dir, òperes en tres actes, amb

Martín i Soler volia dedicar-se a la música i per fer això se n'anà de València a Madrid i després a Itàlia

una orquestració ben determinada i amb el llibret escrit en italià. Després de diversos ballets —dances dramatitzades per a ser ballades— i òperes com *Il tutto-re burlato*, que van ser un gran èxit; Martín i Soler, amb el sou garantit pel futur Carles IV, provà sort a Nàpols, bressol de l'estil musical conreat pel valencià. Era l'any 1778 i el valencià se n'anà a terres italianes amb la seua dona, amb qui s'havia casat a Madrid, Olivia Masini, que va acompanyar-lo per tot Europa fins la mort del compositor.

Al bressol del 'bel canto'. Ciutats italianes com ara Nàpols, Venècia, o

Parma, amb els teatres dedicats a l'òpera inclosos, eren al segle XVIII un aparador fantàstic per a qualsevol músic, cantant o compositor que volguera triomfar en el món de la música. A Nàpols, ciutat comercial de mig milió d'habitants i amb una intensa vida social i artística, regnaven Ferran IV i Maria Carolina d'Àustria, germana de Josep II d'Àustria. Segons alguns musicòlegs el primer encàrrec que rebé el músic valencià a terres italianes va ser la composició d'una simfonia per celebrar l'aniversari del rei Ferran IV. Martín i Soler va fer una partitura arriscada. En un moment determinat es disparaven vint canons a l'uni-

Les obres més importants de Martín i Soler

El compositor valencià va escriure desenes d'òperes i ballets, desgraciadament però, molts s'han perdut. Aquesta llista no pretén ser exhaustiva, però inclou les obres més significatives d'un dels compositors més importants que ha donat la ciutat de València. El signe d'interrogació al costat d'algunes obres significa que no s'ha provat que Martín i Soler en siga l'autor o que la peça encara no s'ha pogut trobar en cap arxiu europeu, tot i que se n'ha parlat com una obra composta per ell.

- 1775, *Il tutore burlato*, òpera, Madrid.
- 1776, *I due avari*, òpera, Madrid ?
- 1779, *Ifigenia in Aulide*, òpera, Nàpols.
- 1779, *La Griselda*, ballet, Nàpols.
- 1780, *Ipermestra*, òpera, Nàpols.
- 1780, *I ratti Sabin*, ballet, Nàpols.
- 1781, *Andromaca*, òpera, Torí.
- 1781, *La bella Arsene*, ballet, Nàpols.
- 1782, *Astartea*, òpera, Lucca ?
- 1782, *Partenope*, òpera, Nàpols.
- 1782, *In amor ci vuol destrezza*, òpera, Venècia.
- 1782, *La regina di Golconda*, ballet, Parma ?
- 1783, *Vologeso*, òpera, Torí
- 1783, *L'accorta cameriera*, òpera, Torí.
- 1784, *Aci e Galatea*, ballet, Parma ?
- 1784, *Le burle per amore*, òpera, Venècia.
- 1785, *La vedova spiritosa*, òpera, Parma.
- 1786, *Il burbero di buon cuore*, òpera, Viena.
- 1786, *Una cosa rara*, òpera, Viena.
- 1787, *L'arbore di Diana*, òpera, Viena.
- 1789, *Il Sogno*, cantata, Viena.
- 1789, *Gorebogatiir Kosometovitx* ("L'adorit heroi Kosometovitx"), òpera, Sant Petersburg.
- 1790, *Pesnoliubie* ("Melomania"), òpera, Sant Petersburg.
- 1791, *Feduls det' mi* ("Fèdul i els seus fills"), òpera, Sant Petersburg.
- 1792, *Didone abandonatta*, ballet, Sant Petersburg.
- 1795, *La scuola dei maritati* o *La capricciosa corretta*, òpera, Londres.
- 1795, *L'isola del piacere*, òpera, Londres.
- 1795, *Le nozze dei contadini spagnuoli*, òpera, Londres ?
- 1795, *Camille* o *Le Souterrain*, òpera, Sant Petersburg ?
- 1798, *La festa del villaggio*, òpera, Sant Petersburg.
- 1800, *Il ritorno di Poliorcete*, ballet, Sant Petersburg.

Nàpols, que va ser l'escenari dels seus primers èxits a terres italianes amb les òperes *Ifigenia in Aulide*, estrenada el 1779, i *Ipermestra*, l'any següent. Les ofertes de treball, és a dir, els encàrrecs de teatres de ciutats com ara Parma o Venècia no van trigar a arribar i Martín i Soler de cop i volta va pujar a la categoria de compositor de moda. Quan el nostre compositor es trobava en el millor moment, Josep II d'Àustria el cridà perquè anara a treballar a la seua cort, un dels centres artístics més importants del món occidental.

Viena als seus peus. L'emperador d'Àustria Josep II era un autèntic mecen de l'art que aprofitava cada viatge que feia arreu d'Europa per reclutar els millors músics, poetes, escriptors... i per descomptat compositors. La germana de l'emperador, Maria Carolina d'Àustria, o potser la dona de l'ambaixador espanyol a Viena, van parlar a l'emperador d'un compositor valencià que estava triomfant en ciutats italianes com Nàpols o Venècia. D'aquesta manera, el jove Vicent Martín i Soler arribà a Viena el 1785, amb 31 anys i amb un bagatge de dotze òperes que havien estat un èxit a mig Europa. Només arribar-hi, l'emperadriu de Rússia, Caterina II, el va nomenar compositor de la seua cort, i amb això Martín i Soler tenia un sou assegurat a Viena per si no triomfava a la capital de l'imperi. El valencià, que signava les seues obres com Vincenzo Martin, Martini, Martini lo Spagnuolo o II Valenciano, no era l'únic compositor a Viena ni a la cort de l'emperador Josep II. El compositor oficial de la cort era l'italià Antonio Salieri, i pels voltants del palau reial, on residia i dissenyava les temporades musicals de Viena l'emperador, hi havia molts músics que esperaven la seua oportunitat de rebre un encàrrec de Josep II i triomfar d'aquesta manera a la capital cultural d'Europa.

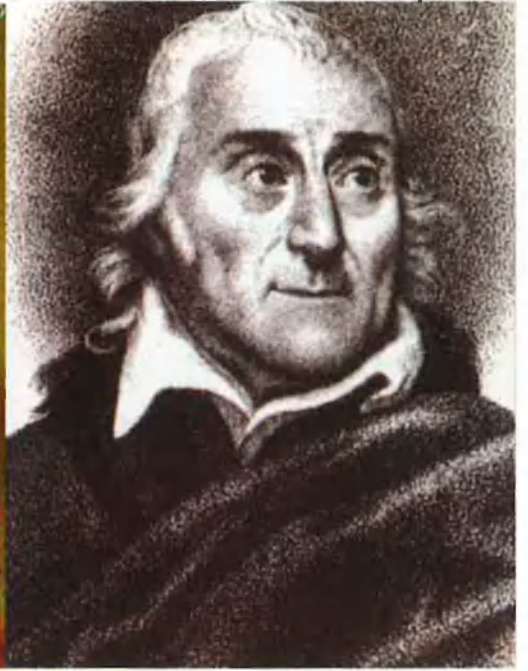
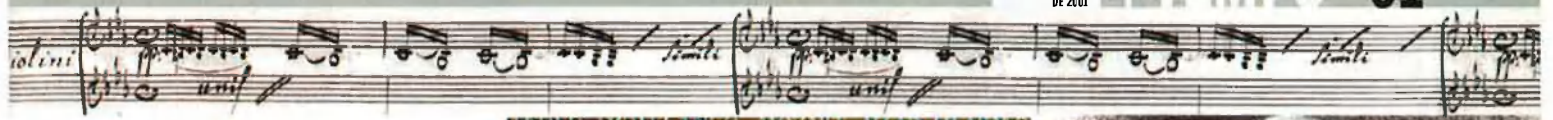
Martín i Soler, Da Ponte i Mozart, un triangle genial. En una ciutat com Viena, on tothom als cercles artístics es coneixia, l'arribada de Martín i Soler va ser una notícia molt im-

son i la combinació de música i espectacle va agradar tant a Ferran IV que el mateix monarca es va encarregar d'encendre la metxa dels canons.

Els reis, després de l'èxit d'aquesta mena de simfonia, li encomanaren entre el 1778 i el 1781 la composició de sis ballets que es van fer amb la col·laboració d'un dels coreògrafs i ballarins més importants en aquella època a tot Euro-

pa, Charles Lepicq. Aquesta va ser una de les característiques de Martín i Soler durant tota la seua trajectòria musical, perquè el valencià es va saber envoltar dels millors escriptors de llibrets per a òperes, dels millors coreògrafs del moment i dels millors cantants i músics.

La música del valencià també va ser interpretada en els millors recintes culturals com era el teatre San Carlo de

Dalt a l'esquerra, l'emperador d'Àustria Josep II, un autèntic mecenes de les arts. Al centre Wolfgang Amadeus Mozart. A la dreta Lorenzo da Ponte, poeta oficial de la cort austríaca durant el regnat de Josep II i autor dels llibrets de les òperes de Mozart i Martín i Soler.

Martín i Soler va arribar a Viena el 1785 amb un bagatge de 12 òperes que havien estat un èxit a mig Europa

portant per la fama que arrossegava el valencià després dels seus èxits a Itàlia. L'escriptor italià Lorenzo Da Ponte, autor dels llibrets de les tres òperes més famoses de Wolfgang Amadeus Mozart: *Les Noces de Figaro*, *Don Giovanni*, i *Così fan tutte* i poeta oficial dels teatres imperials d'Àustria des del 1783, va ser una peça clau per a l'ascens del jove valencià en aquesta ciutat.

Da Ponte no havia tingut sort amb els seus primers treballs a Viena i havia recollit més d'un fracàs. D'aquesta manera, l'italià es trobava en un moment difícil de la seua vida quan, en el seu horitzó creatiu, aparegué Martín i Soler. Da Ponte ho deixà escrit en les seues memòries, publicades a Nova York el 1823, d'aquesta manera: "Aquest jove compositor, tot i que espanyol de naixement, posseeix un gust exquisit per la música italiana, i encara que és molt estimat pels seus ballets, a Viena era poc conegut com a compositor per a la veu. Estava desitjant [Martín i Soler] escriure una òpera per al teatre de Viena, i els seus amics li van aconsellar que recorreguera a mi per al text." L'obra que nasqué fruit de la col·laboració de Lorenzo Da Ponte i Vicent Martín i Soler va ser *Il burbero di buon cuore* (1786), que va ser un èxit de públic i de crítica.

Després de l'estrena d'aquesta òpera, el mateix emperador es va dirigir a Da

Ponte per animar-lo a continuar el seu treball amb el músic valencià. "Prepara un altra obra per a aquell espanyol –li digué Josep II a Da Ponte–. Estic extremadament complagut tant amb la seua música com amb la teua composició." L'hora de la fama li havia arribat perquè la seua obra agradava al públic vienès i al mateix emperador, tal i com diu Da Ponte en les seues memòries. "De sobte –diu l'italià– vaig rebre moltes peticions de diversos compositors per escriure obres per a ells; però de tots, només n'hi havia dos a qui estimava i de qui m'agradava la seua música: Martini [Martín i Soler] el compositor favorit de l'emperador, [...] i Mozart, a qui vaig conèixer en aquelles dates." Tot açò va canviar quan Martín i Soler estrenà l'òpera *Una cosa rara* el 17 de novembre del 1786.

'Una cosa rara'. Aquesta obra, amb la qual Martín i Soler va aconseguir un èxit importantíssim a Viena amb gaire-

bé cent representacions, va eclipsar l'ascendent carrera musical del mateix Mozart. El músic nascut a Salzburg havia estrenat l'1 de maig *Les noces de Figaro* amb sort desigual, perquè només es va representar tres vegades. Quan Martín i Soler estrenà la seua obra amb llibret de Da Ponte, que a més també havia escrit *Les noces de Figaro* per a Mozart, el públic vienès oblidà el músic austríac i va aplaudir el jove compositor valencià com a nova estrella musical de l'escena vienesa. La biografia de Mozart que van escriure Jean i Brigitte Massin als anys setanta remarca aquest èxit de Martín i Soler. "Viena celebrà el triomf d'*Una cosa rara* –diu la biografia–. L'èxit d'aquesta obra sobrepassà, i molt, el de *Les noces de Figaro* i l'eclipsà totalment."

El crític musical Roger Allier reconeix la importància d'aquesta òpera al llibret de presentació de l'únic enregistrament que hi ha de l'obra més coneguda del valencià. "*Una cosa rara* es va repre-

A l'esquerra, l'avinguda Nevsky, a la ciutat de Sant Petersburg, on va morir Vicent Martín i Soler a principis del segle XIX.

Gràcies als seus èxits musicals Martín i Soler va exercir una gran influència en els músics de la seua època

sentar –diu Alier– per tots els teatres d'Europa: Dresde, Praga, Milà i Venècia ja l'anunciaven el 1787, el 1788 es representava a Sant Petersburg i el 1789 tothom l'aplaudia a Londres i a Madrid; l'òpera arribà a Barcelona al setembre del 1790. A París es va representar al Teatre Feydeau, al novembre del 1791 i l'èxit va ser tan gran que es va traduir al francès amb el títol *Les Acordées de Village*, i es va representar amb aquest títol al teatre Montasier al novembre del 1797. Es va anar representant en altres ocasions i la trobem encara en el cartell a París fins el 1812. En canvi, aquesta òpera no va ser representada mai a València.”

Un homenatge sonor. Va ser tan gran el triomf de l'òpera *Una cosa rara* –que té els orígens en un text de l'escriptor espanyol Vélez de Guevara en què descriu una història d'amor entre un príncep i una plebea– que es van posar de moda a la societat vienesa l'estil dels pentinats que portaven els cantants a l'obra i també les melodies, que molta gent taral·lejava pel carrer. El 1787, un any després de l'estrena de l'obra de Martín i Soler, Mozart compongué la seua òpera *Don Giovanni*. En una escena, concretament al finale del segon acte, Leoporello, el criat del protagonista Don Giovanni, li està servint el sopar al seu amo mentre una orquestra interpreta una peça d'*Una cosa rara*, concreta-

ment l'ària “O quanto un sì bel giubilo”. Quan sona la música Leoporello diu: “Bravo, cosa rara”. D'aquesta manera ha passat el músic valencià a la història, gràcies a un homenatge musical fet pel seu conegut i probablement amic Mozart.

Però a banda d'aquesta mena d'homenatge, Mozart va amprar certs elements de les obres del valencià per utilitzar-los a les seues òperes. Així ho reconeixen diversos músics com ara Jordi Savall. “Alguns paral·lelismes que podem trobar en les obres posteriors de Mozart –diu Savall– com ara *Don Giovanni* o *Così fan tutte*, amb *Una cosa rara* són absolutament comprensibles, si tenim en compte que Mozart no podia ignorar les raons de l'extraordinari èxit d'aquesta obra i que una de les característiques del seu geni va ésser la seva capacitat de sintetitzar els diferents llenguatges del seu temps, tot portant-los a una dimensió d'expressió i d'equilibri absolutament personal”.

L'adéu a Viena. *Una cosa rara* va ser un èxit, però l'òpera que va compondre Martín i Soler el 1787, *L'arbore di Diana*, també amb la col·laboració de Da Ponte, gairebé el superà. Mentre Mozart estrenava *Don Giovanni*, Martín i Soler triomfà una altra vegada superant Mozart. La seua nova òpera va ser representada 83 vegades als teatres de Viena amb els millors cantants i músics,

mentre que la del músic austríac arribà difícilment a les quinze. Tot i el bon moment pel qual estava travessant el músic valencià, la mort de Josep II i l'arribada al poder del seu germà Leopold, d'idees conservadores, va fer que Viena deixara de ser la capital artística d'avantguarda d'Europa. L'hivern del 1788, Caterina II de Rússia convidà Martín i Soler a Sant Petersburg per escriure una òpera en rus en col·laboració amb la mateixa monarca. En aquesta ciutat va ser contractat com a compositor, director i mestre de cant de la cort imperial durant quatre anys. Tot i aquesta presumpta estabilitat laboral del valencià i la seua família, el 1793 Martín i Soler se n'anà a Londres per treballar amb Lorenzo Da Ponte. El 1795 es van estrenar allà *La scuola dei maritati*, *L'isola del piacere* i *Le nozze dei contadini spagnuoli*. Després l'italià se n'anà a Nova York, on va morir el 1838, mentre que Martín i Soler tornà a Rússia el 1796.

Gràcies als seus èxits musicals, Martín i Soler va exercir una gran influència en molts músics de l'època durant la seua vida. Segons les darreres investigacions del musicòleg italià Giuseppe de Matteis, el 1798 es va representar al teatre de la vila de Jesi, a Itàlia, l'òpera *La capricciosa corretta*, composta pel valencià. Darrere de l'escenari, perquè els seus pares participaven en la producció com a músics, i escoltant atent la músi-

ca feta per Martín i Soler, es trobava el petit Giuseppe Rossini, que anys després començaria la seua carrera com a compositor de música per a òperes com ara *El barber de Sevilla*.

L'escola de cant de Martín i Soler. A Sant Petersburg, el compositor valencià va fundar una escola de cant el 1796 d'on van eixir músics de gran renom en l'època. La ciutat russa havia pres el relleu a Viena com a nova capital de les arts d'Europa gràcies al suport de la monarquia russa representada per Caterina II. Però la mort de la tsarina de Rússia el 1796, provocà un ball de compositors a la cort imperial, i Martín i Soler en va eixir ben parat. El nou emperador Pau I el va nomenar conseller d'estat el 1798 i dos anys després inspector de la companyia teatral italiana de la cort russa. Quatre anys després, arribà al poder Alexandre I, que tenia uns gustos musicals diferents als de la seua mare o el seu germà. El nou monarca preferia l'òpera francesa, molt més de moda a principis del segle XIX que no la italiana, i això provocà la sentència de mort de l'estil conreat per Martín i Soler en terres russes. El músic valencià abandonà tots els seus càrrecs a la cort a 46 anys. Però no va tornar a Itàlia, on havia aconseguit els seus primers èxits, ni a València, on es trobava la seua família, sinó que va continuar a Rússia ensenyant cant a les futures promeses del *bel canto* d'aquell país.

Martín i Soler va morir d'una grip el mes de febrer del 1806 i va ser soterrat al cementiri de l'illa Vasilievski Ostrov de Sant Petersburg. La seua música, com la d'altres compositors, es va representar uns anys després de la seua desaparició. Amb el pas del temps, les composicions van restar en l'oblit als arxius i les biblioteques dels conservatoris de tot Europa, omplint-se de pols. La família del valencià, la seua dona i el seu fill Federico es van quedar a Rússia i però se'n sap ben poc, de la seua vida. Això sí, Federico va seguir el camí de son pare i va ser músic, concretament pianista. Segons les investigacions recents del musicòleg anglès

Mooser, el fill de Martín i Soler va arribar a fer un concert de piano davant de Napoleó Bonaparte a Moscou durant la campanya militar que va fer el francès i que el va dur a conquerir bona part de Rússia.

El retorn de Martín i Soler. La recuperació de l'obra de Martín i Soler té dues dates importants. La primera va ser l'estrena de l'òpera *Una cosa rara* al Gran Teatre del Liceu el 1991, realitzada per Le Concert des Nations i la Capella Reial de Catalunya dirigides per Jordi Savall i amb la participació de cantants com ara Maria Àngels Peters, o Montserrat Figueres, entre d'altres. A més, l'estrena de l'òpera més coneguda de Martín i Soler a Barcelona va servir per fer un dels pocs enregistraments que hi ha d'una obra del compositor valencià.

L'altra data important va ser el 13 de juny de l'any 2001, quan es va estrenar

al Palau de la Música de València la cantata *Il Sogno*, escrita per Martín i Soler el 1789 amb llibret de Da Ponte, i amb la participació de l'orquestra de cambra Estil Concertant i amb Olga Pitarch, Glòria Fabuel i Patricia Llorens com a protagonistes. Cal esmentar que el Palau de la Música, el dia de l'estrena d'aquesta cantata, va donar el nom del músic valencià a una de les seues sales en un clar homenatge pòstum.

Mozart, després de veure que el valencià l'havia eclipsat amb l'òpera *Una cosa rara*, va fer un comentari sobre Martín i Soler a un amic seu músic, Roschlitz, que aquest deixà escrit en les seues memòries. "Hi ha moltes coses realment belles en el que fa —va dir Mozart—, però d'ací a déu anys ningú no parlarà d'ell." Siga com siga, Martín i Soler, és el músic valencià més influent del barroc.

Mario Reyes

«Sí, jo contamino l'univers,
sóc l'individu que us ven merda»

Una sàtira divertida i feroç
del món de la publicitat
i de la societat d'avui.

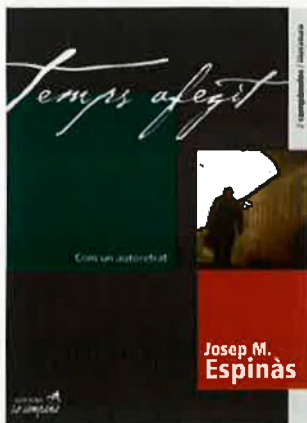
P.V.P. 2.328 ptes./13,99 € 304 PÀGS.

Un bell exercici de tendresa,
de clarividència i de llibertat.
I sobretot —no en tinc cap dubte—
és el llibre on l'Espinàs s'ha
buidat amb més generositat.

P.V.P. 1.331 ptes./8 €

96 PÀGS.

J. J. ISERN

Una bella i
estremidora
al·legoria
de la lluita
del dèbil
contra el fort,
de la fermesa
contra la por.

P.V.P. 1.331 ptes./8
80 PÀGS.

FRÉDÉRIC BEIGBEDER

13'99 euros

13'99€

Sàtira divertida i feroç del món de la publicitat.
Un retrat sarcàstic de la societat d'avui.

400.000 EXEMPLARS A FRANÇA.
TRADUÏT A 19 LLENGÜES.

La Campana

Novel·la

